

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

חילוק הגמרא בין רובא דאיתא קמן לדליתא קמן

שנינו במשנה במסכת יבמות (ק"ט). האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך - לא תנשא ולא תתייבם, עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה.

ומבררת הגמרא: בשלמא יבומי לא, דדלמא מיעברא וקפגעה באשת אח דאורייתא, אלא לא תנשא אמאי, הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות. דהיינו, שבשלמא להתייבם אינה יכולה, שכן יתכן וצרתה התעברה ויש לבעלה זרע וממילא אינה עומדת לייבום, ואם תתייבם נמצא שהיבם בא על אשת אחיו שלא במקום מצוה. אך מדוע לא נלך בתר רוב וננקוט שאכן התעברה יבמתה, וממילא מותרת היא לשוק? כי אינה זקוקה ליבם.

ומכח קושיה זו רוצה הגמרא להעמיד את דברי המשנה כדעת רבי מאיר החושש למיעוטא, וממילא אין הולכים אחר הרוב. ודוחה הגמרא: אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן בתר רובא, רובא דאיתיה קמן, כגון תשע חנויות וסנהדרי, אבל רובא דליתיה קמן, לא אזלי רבנן בתר רובא. ומפרש רש"י: תשע חנויות - דתניא (חולין צה.) ובנמצא - אם נמצא בשר בשוק ומסופקים אנו מאיזה חנות יצא, הלך אחר הרוב, דכיון דחנויות לפנינו הן ואנו רואין שרובן מוכרות בשר שחוטה [לכך הולכים אחר הרוב והבשר מותר]. וסנהדרי - י"ב מזכין וי"א מחייבין, דקיימא לן דזכאי (סנהדרין מ.), דהואיל ורוב מזכין וקמן נינהו. דליתא קמן - כגון הכא דניזיל בתר רוב נשים שבעולם.

מבואר אם כן בסוגיית הגמרא שיש לחלק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, דהיינו בין רוב שהכרעת הרוב בו היא מכח הדברים המסויימים העומדים לפנינו, כגון ההכרעה מאיזו חנות שלפנינו בא הבשר, ובין רוב שהכרעתו מכח שאינו לפנינו אלא רוב כללי, כמו רוב נשים מתעברות ויולדות. שבדאיתא קמן הולכים אחר הרוב, משא"כ בדליתא קמן אין הולכים אחר הרוב.

וכך גם מבואר בסוגיית הגמרא בחולין (יא.) שם דנה הגמרא אחר מקור הדבר שהולכים אחר הרוב: מנא הא מילתא דאמור רבנן 'זיל בתר רובא'. ותמהה הגמרא: מנלן, דכתיב (שמות כג ב) "אחרי רבים להטות". ומבררת הגמרא: רובא דאיתא קמן, כגון ט' חנויות וסנהדרין, לא קא מיבעיא לן. כי קא מיבעיא לן, רובא דליתיה קמן, כגון קטן וקטנה - יבם קטן שבא על יבמה קטנה שהולכים אחר הרוב ואין חוששים שמא ימצאו סריס או אילונית, מנלן, ע"כ. הרי לנו שאף אחר שלמדנו דין רוב ב'דאיתא קמן' צריכים אנו מקור לדין רוב ב'דליתא קמן', ולולי מקור זה יש לנו לנקוט שאף שהולכים אחר הרוב בדאיתא קמן, אין הולכים אחר הרוב בדליתא קמן.

מחלוקת השמעתתא והקובץ שיעורים בביאור 'רובא דאיתא או דליתא קמן'

והנה בביאור 'רובא דליתא קמן' ו'רובא דאיתא קמן' נחלקו האחרונים. דהנה בגמרא במסכת בבא בתרא (כד.) איתא: תני רבי חייא, דם הנמצא בפרוזדור, חייבין עליו ביאת מקדש, ושורפין עליו את התרומה. אמר רבא, שמע מינה מדברי חייא [- מכך שהחזיק דם זה כדם נדה] תלת: שמע מינה רוב וקרוב הלך אחר הרוב, ושמע מינה רובא דאורייתא וכו'.

ופירשו התוספות (ד"ה ו"ש"מ רובא) שאילו היה מחשיב רבא רוב זה כרובא דאיתא קמן, לא יהא צריך לדיין שרובא דאורייתא, שהרי ודאי רובא דאיתא קמן הוא מדאורייתא - שכן כתוב "אחרי רבים להטות". אלא שרבא החשיב רוב זה לרובא דליתא קמן, ולכן הדגיש שלמדנו חידוש מדבריו של רבי חייא, שהולכים אחר רוב זה מדאורייתא.

ובשב שמעתתא (הו"ד בקוב"ש ב"ב פג) הקשה, מדוע באמת דן רבא רוב זה כרובא דליתא קמן, והלא האשה לפנינו. ודקדק הגרא"ו מקושייתו, שנראה שלמד שרובא דאיתא או דליתא קמן פירושו כמשמעו, שתלוי אם הרוב לפנינו, ולכן הקשה שאשה זו לפנינו ויש לדון את דמה כרובא דאיתא קמן.

אמנם רבי אלחנן וסרמן זצ"ל ה"ד הציע שם פירוש אחר בחילוק שבין רובא דליתא קמן לרובא דאיתא קמן, שברובא דאיתא קמן ידיעת הרוב היא על ידי שנדע מכל פרט ופרט בפני עצמו מהו, ועל ידי זה נבנה הרוב. משא"כ ברובא דליתא קמן הוא להיפך, שעל כל פרט ופרט בפני עצמו אין לנו ידיעה, רק יש לנו ידיעה כללית על הרוב שכך הוא, ומהרוב למדים אנו לפרט שאף הוא כרוב. ודוגמא לדבר, בתשע חנויות, כל חנות וחנויות יודעים אנו אם כשרה היא או טרפה, ומהפרטים למדים אנו על הרוב שרובם כשרות או טריפות. משא"כ ברוב נשים מתעברות ויולדות, כשנדון על כל אשה ואשה בפרט איננו יודעים אם היא מתעברת או לא, אלא שיש לנו ידיעה כללית שרוב נשים מתעברות, וממנה אנו למדים על כל אשה שהיא כמו הרוב.

ולפי הגדרה זו, הרי באשה שנמצא דם בפרוזדור שלה, אין לנו לדונה כרובא דאיתא קמן אלא כרובא דליתא קמן, שהרי לא מדדנו את הדם באשה זו אם רובו במקור או רובו בעליה, אלא שיש לנו ידיעה כללית שרוב הדם במקור הוא. ואילו לא היינו סומכים על רובא דליתא קמן, אלא היינו חוששים למיעוט - גם באשה זו היה לנו לחשוש מהמיעוט שבעליה ולא לנקוט שדם זה בא מהרוב שבמקור.

קושיית הגר"ח מבריסק שנדון בכל רובא דליתא קמן רוב מדין 'כל דפריש'

ובעיקר החילוק שבין רובא דליתא קמן לרובא דאיתא קמן, אשר מבואר מסוגייתנו ומסוגיית הגמרא בחולין שיש מקום לומר שהולכים אחר רובא דאיתא קמן אך לא אחר רובא דליתא קמן, הביא הקובץ שיעורים (שם פד) את קושיית מרן הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל, דלכאורה אף אם אי אפשר ללמוד דין

רובא

דאיתא

או דליתא

קמן

יום שני ה תמוז

יבמות דף קיט

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

מיוחד ברובא דליתא קמן, מכל מקום מפני מה לא נדון כל ספק ברובא דליתא קמן - מכח הרוב דאיתיה קמן, ונדון אף בו כבתשע חנויות ונאמר 'כל דפריש מרובא פריש'.

וביאור קושיית הגר"ח ביאר בשיעורי רבי שמואל רוזובסקי (סנהדרין ח"ב סט.) שאף אם רובא דליתא קמן הוא "רוב בטבע" והוא בירור מסברא, ואינו דומה לרובא דאיתא קמן שהוא גזירת הכתוב בעלמא ש"אחרי רבים להטות". ואם כן שני מיני רוב הם ואין ללמוד זה מזה, אך מכל מקום עדיין קשה שאף ללא הרוב בטבע והסברא שעמו, סוף סוף תיפוק ליה שיש לתלות שאשה זו באה מתוך רוב הנשים שבעולם, ומה לי אם הרוב נספר ונמנה לפנינו, כמו בתשע חנויות, או שהוא רוב בלי מספר רק שקים לן בודאות שיש רוב נשים המתעברות ויולדות בעולם - וכיון שסוף סוף יש כאן רוב, מפני מה לא נאמר 'כל דפריש מרובא פריש'.

ובאמת כתב שם הגר"א וסרמן שמצד עצם הדבר היה אפשר לומר שאין הכי נמי אפשר לפשוט כל ספק ברובא דליתא קמן מדין רובא דאיתא קמן, ולומר כל דפריש, אלא שמכל מקום יש נפקא מינה במה שנדון רובא דאיתא קמן באופן שהדבר שעליו אנו מסתפקים הוא 'קבוע'. שהרי לענין תשע חנויות הדין הוא שאם נמצא הבשר מחוץ לחנויות אז אנו דנים 'כל דפריש מרובא פריש', אבל אם הנידון הוא על חנות מתוך החנויות - אז אין הולכים אחר הרוב, אלא אומרים 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי'. ואילו אם נדון מכח הדין של רובא דליתא קמן, אם כן אף באופן של 'קבוע' נכריע על פי הרוב.

אך מעיר הגרא"ו שמשוגגית הגמרא בחולין והראיות שמביאה הגמרא, מבואר שהיה צד לומר שרובא דליתא קמן לא מועיל כלל, שאם לא כן כיצד מביאה הגמרא ראיות שהולכים אחר הרוב ברובא דליתא קמן, הלא אפשר לומר שכל אותם מקומות איירי ב'פריש' ולא ב'קבוע' ולכן הולכים אחר הרוב מדין 'רובא דאיתא קמן'. אלא על כרחך שעל הצד שאין אומרים רוב ברובא דליתא קמן, פירוש הדבר שכלל אין הולכים אחר הרוב - אפילו ב'פריש' - ואם כן צ"ב מדוע לא נדון עכ"פ בכל רובא דליתא קמן מדין רובא דאיתא קמן, ומה בכך שאין המנין ספור לפנינו.

ביאור הקובץ שיעורים שברובא דליתא קמן אין לנו ידיעה על כל פרט בפני עצמו

וביאר הקובץ שיעורים: דסלקא דעתך דרובה דליתיה קמן לא מהני כלל, אפילו היכא דפריש, כיון דאין לנו ידיעה על כל פרט בפני עצמו. והרחיב את הדברים בשיעורי רבי שמואל שם: דגדר רובא דאיתא קמן הוא, שהרוב ניכר וידוע בכל אחד ואחד אם הוא מהרוב או מהמיעוט. וכגון בתשע חנויות, שכל חנות ידועה וניכרת במקומה. משא"כ ברוב בהמות אינן טריפות [או ברוב נשים מתעברות ויולדות], נהי דידעינן דכן הוא הרוב, מכל מקום בכל בהמה ובהמה אין לנו שום ידיעה אם היא מהרוב או מהמיעוט, שהרי על כל אחד ואחד יש מקום להסתפק שמא הוא מהמיעוט, רק שמתוך הנסיון קים לן שרוב הבהמות אינן טריפות, אבל אין זה נחשב לרובא דאיתא קמן.

חילוק רבי שמואל רוזובסקי בין ספק הבא מתוך הרוב לספק אם המיעוט כמו הרוב

ובאופן אחר ביאר שם רבי שמואל רוזובסקי את החילוק שבין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, ובכך יבואר הטעם שאין לדון בכל רובא דליתא קמן - רוב מדין 'כל דפריש' כברובא דאיתא קמן. דהנה ברוב של תשע חנויות ברור לנו שחתיכה זו באה מן החנויות שלפנינו, שביניהן יש חנויות כשרות ויש חנויות טריפות, ואם כן גדר הספק הוא 'מאיזה חנות באה חתיכה זו', האם מחנות כשרה או מחנות טריפה. ונמצא שהספק על חתיכה זו נובע מתוך הרוב או מתוך המיעוט. על זה באה דין רוב ש'כל דפריש מרובא פריש', ויש לנו לתלות שחתיכה זו באה מהמיעוט ולא מהרוב.

סברא זו אינה שייכת כלל לגבי רובא דליתא קמן, כי כשנבוא לדון על אשה זו האם היא התעברה וילדה או לא, אמנם יש לנו ידיעה שרוב הנשים בעולם מתעברות ויולדות, אך אין גדר הספק שאנחנו מסתפקים האם אשה זו באה 'מתוך' הרוב - דהיינו מרוב הנשים המתעברות, או 'מתוך' המיעוט - היינו הנשים שאינן מתעברות, אלא הספק הוא האם אשה זו היא 'כמו' הרוב או 'כמו' המיעוט. ואנו נוקטים שברוב המקרים מסתמא אשה זו היא כפי הרוב, ואם כן לא שייך כלל לדון כאן משום 'כל דפריש מרובא פריש' - שהרי אשה זו לא פרשה מהרוב או מהמיעוט, ואנו רק למדים מהרוב או מהמיעוט על דרך טבע העולם, ואחרי שהסקנו מהו טבע העולם אנו למדים ממנו גם על אשה זו, ואין זה שייך לדין 'כל דפריש'.

וניתן להבחין בחילוק זה כשנבוא לדון על אשה זו או חתיכה זו בצירוף שאין מלבדם שום חנות או אשה אחרת. שהרי בחתיכה לולי החנויות אין הספק אותו ספק, משא"כ באשה זו - גם לולי שהיה עכשיו כל אשה אחרת בעולם עדיין הספק היה קיים, מחמת טבע ודרך העולם הנלמד מאותן הנשים שכבר היו לעולמים.

סברת התיבות המשפט שברובא דאיתא קמן כל פרט מגדיל את הספק

סברא דומה אנו מוצאים בדברי בעל התיבות המשפט, בתשובה שהשיב לבעל החמדת שלמה (אה"ע סימן כד אות יב), שם הוא מגדיר 'רובא דליתא קמן' - מה דליתא קמן בדינא, כגון רוב בהמות אינן טריפות, שבהמות אחרות אינן מגדילות את הספק ולא באות בכלל הדין. שהרי אפילו לא היה בעולם רק בהמה אחת, היה בה ספק זה אם כשירה היא או טריפה. ואילו 'רובא דאיתא קמן' עניינו שכל פרט ופרט מוסיף בספק, וכגון רוב סנהדרין או תשע חנויות, אילו לא היה רק עד אחד או חנות אחת הרי לא היה שום ספק, וכל שיש עוד דיין או חנות נעשה הספק אם כזה או כזה, וכל שיש יותר כך מגדיל הספק יותר, וכולם באים לפנינו לדין לומר אם חתיכה זו מחנות זו או מזו.

"דגדר רובא
דאיתא
קמן הוא,
שהרוב ניכר
וידוע בכל
אחד ואחד
אם הוא
מהרוב או
מהמיעוט.
משא"כ
ברוב נשים
מתעברות
ויולדות אין
לנו ידיעה
פרטית על
כל אשה
מהי"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!